

УДК: 330:506

Павлов К.В. к.е.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

Федина К.М., асистент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРИНЦИПИ ІНТЕГРОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНИМ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

В статті розглянуто концептуальні засади інтегрованого управління екологічно безпечним природокористуванням. Виділено і проаналізовано риси екологічної безпеки. Наведено алгоритм інтегрованого управління екологічно безпечним природокористуванням.

***Ключові слова:* екологічна безпека, інтегроване управління, стратегія екологічної безпеки.**

Вступ. Обмеженість природних ресурсів, їх безконтрольне залучення і використання, екологічні конфлікти привертають увагу академічної та політичної спільноти до проблем забезпечення екологічної безпеки. Визнання світовою спільнотою нагальної потреби дотримання принципових положень сталого розвитку країн, регіонів внесло суттєві корективи у концепцію національної безпеки, що обумовило необхідність розширення трактування традиційного поняття національної безпеки та включення до нього екологічних факторів та формування стратегії екологічної безпеки. Важливим виявилось визначення ролі та значення екологічної компоненти в питаннях безпеки життєдіяльності людства, що знайшло прояв у різноманітних сферах міжнародного співробітництва та внутрішньодержавних заходах.

Аналіз публікацій. Проблеми екологічно безпечного використання природних умов і ресурсів висвітлено в роботах таких вітчизняних і зарубіжних вчених: О. Балацького, У. Баумола, І. Бистрякова, В. Буркова, О. Веклича, В. Голяна, Д. Гросмана, Б. Данилишина, Г. Дейлі, С. Доргунцова, Р. Костанзи, В. Кравціва, В. Лозанського, Л. Мельника, Н.

Павліхи, В. Павлова, І. Синякевича, Дж. Сьєберта, В. Тарасової, Ю. Туниці, Дж. Фарлей, Є. Хлобистова, Є. Яковлевої та ін.

Мета статті. Проаналізувати принципи і риси управління екологічно безпечним природокористуванням та визначаються складові алгоритму інтегрованого управління екологічно безпечним природокористуванням.

Основний розділ. Питання екологічної безпеки набувають пріоритетного значення як на державному так і регіональному рівні. У найближчому майбутньому екологія визначатиме норми і стиль життя суспільства. Надмірна концентрація екологічно небезпечних виробництв, застаріле та неефективне природоохоронне обладнання на завершальних стадіях технологічних ланцюгів, надійність технічних систем і низька кваліфікація кадрів на підприємствах підвищеного екологічного ризику, врешті решт проблеми гарантування екологічної безпеки конверсії – усе що може стати причиною соціального та політичного напруження [5, с. 17]..

Етимологічно всі наукові визначення екологічної безпеки виходять з того, що вона є різновидом загального поняття «безпека», яке означає стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави від внутрішніх та зовнішніх загроз [2, с. 47]. Наукові підходи до визначення екологічної безпеки знайшли відображення в роботах багатьох відомих науковців.

Екологічну безпеку розглядаємо як сукупність умов, спрямованих на забезпечення захищеності життєво важливих потреб та інтересів людства від реальних або потенційних загроз, що створюються антропогенним чи природним впливом на навколишнє природне середовище. Об'єктами екологічної безпеки є природні умови, природні ресурси, природне середовище, матеріальні й духовні потреби людини.

Рисами екологічної безпеки визначено:

- забезпечення гарантії проживання в екологічно чистому та сприятливому для життєдіяльності середовищі;
- розумне задоволення екологічних потреб будь-якої людини та суспільства загалом у всіх виявах життєдіяльності;
- визначення її як органічної складової національної безпеки, рівень забезпечення якої корелює із рівнем забезпечення національної безпеки;
- розгляд екологічної безпеки як амбівалентного процесу, оскільки при його здійсненні мають враховуватися одночасно як інтереси суб'єкта, так і об'єкта;

– визначення екобезпеки як обов'язкової умови існування будь-якої нації, адже жодна нація не має привілею щодо забезпечення екобезпеки на власну користь та на шкоду іншим націям;

– застосування екологічної безпеки як системного методологічного інструментарію, що ґрунтується на фундаментальних еколого-соціальних та біосферних закономірностях, які мають комплексний характер і тісно пов'язані з різними сферами суспільного життя.

– розгляд процесу забезпечення екологічної безпеки як процесу реалізації проголошених у Концепції національної безпеки і конкретизованих у Доктрині екологічної безпеки положень, які мають ґрунтуватися на екогуманістичних та екологічно безпечних принципах [4].

Забезпечення екологічної безпеки передбачає запровадження системи дієвих організаційних і економічних заходів, спрямованих на підтримку екологічної рівноваги. Важливою умовою при цьому є вирішення проблеми природокористування, яке не завжди несе раціональний характер дії.

В Україні управління охороною навколишнього середовища здійснюється на засадах, передбачених Конституцією України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», природоресурсними й іншими актами екологічного законодавства, а також законодавства, яким регулюється діяльність органів державного, самоврядного та громадського управління в цілому [3].

Управління екологічно безпечним природокористуванням передбачає визначення стратегічних цілей, завдань і цільових пріоритетів, спрямованих на попередження подолання негативних наслідків використання природних умов і ресурсів. При його здійсненні вважаємо за доцільне застосовувати інтегрований підхід.

В основу побудови системи інтегрованого управління екологічно безпечним природокористуванням покладено сукупність принципів охорони, раціонального використання та відтворення різних видів природних умов і ресурсів. Інтегроване управління екологічно безпечним природокористуванням – це планова, систематична та комплексна діяльність суб'єктів управління, спрямована на екологічно безпечне використання природних умов і ресурсів.

Успішність управління екологічно безпечним природокористуванням визначається позитивним зростанням

показників соціально-економічного розвитку при одночасному зменшенні забруднення навколишнього природного середовища.

Отже, незважаючи на особливу гостроту екологічних проблем, парадигма екологічно безпечного розвитку поки не набула достатнього поширення в Україні, а ухвалені на міжнародному рівні нормативно-правові акти не знайшли належного відображення в інституційному розвитку, державній політиці, національних програмах і на практиці. Тому стратегічною метою формування та реалізації державної екологічної політики України в сучасних умовах має стати стабілізація і поліпшення стану навколишнього природного середовища шляхом інтеграції державної екологічної політики до соціально-економічного розвитку України, що має забезпечити гарантовані Конституцією України права населення на екологічно безпечне навколишнє середовище, екологічно збалансовану систему природокористування та сприяти збереженню природних екосистем.

Науково обґрунтоване інтегроване управління екологічно безпечним природокористуванням, виступає передумовою екологічно безпечного використання природних умов і ресурсів. У основу концептуального підходу побудови системи інтегрованого управління екологічною безпекою природокористування покладено сукупність принципів охорони, раціонального використання та відтворення природних ресурсів.

Інтегроване управління екологічно безпечним природокористуванням – це планова, систематична на комплексна діяльність суб'єктів управління, спрямована на охорону, раціональне використання та відтворення всіх складових екологічно безпечного природокористування [1]. Мета цього управління – екологічно безпечний розвиток НПС. Досягнення мети потребує розв'язання таких завдань: охорони, екологічно безпечного природокористування та відтворення природних ресурсів.

Алгоритм інтегрованого управління екологічно безпечним природокористуванням зображено на рис. 1.

Враховуючи природні, соціальні та економічні аспекти функціонування природоохоронних територій інтегроване управління екологічно безпечним природокористуванням повинно базуватись на основі трьох основних принципів:

- еколога-природоохоронного, до якого належить охорона, екологічно безпечне природокористування та відтворення природного потенціалу;

– соціально-економічного, який дає змогу здійснювати в господарській зоні за умови дотримання вимог екологічно безпечного природокористування традиційні види господарювання;

Рис. 1. Алгоритм інтегрованого управління екологічно безпечним природокористуванням*

*Джерело: розроблено автором

– інформаційно-наукового, в основу якого покладено моніторинг управління екологічно безпечного природокористування, створення нормативної бази даних, реалізацію проектів та програм розвитку, науково-дослідних робіт, регіонального та міжнародного співробітництва тощо.

Висновки. Оптимізація управління екологічно безпечного природокористування це один із способів організації і ефективного і комплексного його використання й охорони. Це завдання припускає знаходження кращого з можливих рішень, що дає змогу за інших рівних умов максимально і водночас екологічно безпечно використовувати НПС, його потенціал для задоволення різноманітних потреб суспільства.

1. Павліха Н.В. Управління ландшафтами природоохоронних територій: монографія / Н.В. Павліха, О.А. Караїм; за ред. Н.В. Павліхи. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 216 с. 2. Тихомирова Л. В. Юридическая энциклопедия / Л. В. Тихомирова, М. Ю. Тихомиров ; под ред. М. Ю. Тихомирова. – М.: Юристь, 1997. – 526 с. 3. Закон України "Про основи національної безпеки України" від 29 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351. 4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ. [Електронний ресурс] / Законодавча база Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
5. Заржицький, О.С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти) [Текст]: моногр. / О.С. Заржицький. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 200 с.

The article considers conceptual basis of the integrated management of environmentally friendly nature. Highlighted features and analysis of environmental safety. The algorithm integrated environmentally sound management of natural resources.

Keywords: *ecological safety, integrated management strategy for environmental safety.*

В статье рассмотрены концептуальные основы интегрированного управления экологически безопасным природопользованием. Выделены и проанализированы особенности экологической безопасности. Приведен алгоритм интегрированного управления экологически безопасным природопользованием.

Ключевые слова: экологическая безопасность, интегрированное управление, стратегия экологической безопасности.